

ביאור הדף מסכת שבועות דף כ"ט

משנה. במשניות הקודמות הובאו הדינים של שבועת ביטוי, וכעת מדברת המשנה על שבועת שוא.

ואומרת המשנה איזו היא שבועת שוא, אדם הנשבע לשנות את הידוע לאדם, כגון שאמר על עמוד של אבן שהוא של זהב, או על האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש, או שנשבע על דבר שאי אפשר, כגון שנשבע אם לא ראיתי גמל שפורח באוויר או אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד.

וכן אם אמר לעדים בואו והעידוני ואמרו לו שבועה שלא נעיד לך, הרי זו נשבע לבטל את המצוה והיא שבועת שוא, וכן אם נשבע שלא לעשות סוכה, או שלא ליטול לולב, או שלא להניח תפילין. זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור מקרבן.

ואם נשבע שבועה שאוכל ככר זו, ואחר כך נשבע שוב שבועה שלא אוכלנה, השבועה הראשונה היא שבועת ביטוי, והשבועה השניה היא שבועת שוא, כי הוא נשבע לבטל את המצווה שחלה עליו לאכול את הכיכר מחמת שבועתו הראשונה.

ולכן אם אכל את הכיכר עבר על שבועת שוא, ואם לא אכלה עבר על שבועת הביטוי שנשבע לאוכלה.

גמרא. אמר עולא שמה שאמרה המשנה שהנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב הרי זו שבועת שוא, זה באופן שהיה ניכר לג' בני אדם שהעמוד של אבן ולא של זהב.

במשנה התבאר שאדם שנשבע על דבר שלא יכול להיות, כגון אם לא ראיתי גמל פורח באויר הרי זו שבועת שוא. ושואלת הגמרא מדוע לא אמרה המשנה שהוא נשבע שבועה שראיתי גמל הפורח באוויר, אלא שבועה אם לא ראיתי. ואמר אב"י שבאמת כוונת המשנה שנשבע שראיתי גמל הפורח באוויר.

ורבא ביאר שהלשון במשנה היא אם לא ראיתי, ומדובר באדם שאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באוויר.

ושאל רבינא את רב אשי מהיכן לנו שזו שבועת שוא, אולי הוא ציפור גדולה שפרחה בשמים, וכינה אותה בשם גמל, ולזה כוונתו כשנשבע שראה גמל הפורח באוויר.

ואי אפשר לומר שהולכים אחרי דיבורו ולא אחרי כוונתו, כי הרי שנינו בברייתא כשבית דין משביעים אותו הם אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעים אותך אלא על דעתנו ועל דעת בי"ד. ורואים שאם לא היו אומרים לו כך כן הולכים אחרי דעתו, ומבינה הגמרא שחוששים שמא הביא לתובע חתיכות עץ וכינה אותם בשם מעות, וכעת הוא נשבע שהביא לו מעות. ולכן אומרים לו שמשביעים אותו על דעת בית דין.

ולמעשה רואים שלולי שהיו אומרים לו בפירוש ששבועתו היא על דעת בית דין דנים את שבועתו לפי כוונתו בליבו, אפילו אם כוונתו שונה מהמשמעות הפשוטה של דבריו.

ודוחה הגמרא ששם חוששים שמא הוא הביא לתובע את המעות עצמם בלא שהתובע ידע על כך, וכפי שהיה מעשה עם רבא שהנתבע מסר לתובע מקל עם המעות קודם שנשבע, בלא שהנתבע ידע שהמעות בתוך המקל, וכך נשבע שהשיב לו את המעות, ובאופן כזה באמת אין דיבורו שונה מכוונתו, כי באמת השיב את המעות, ולכן לולי שהיו משביעים אותו על דעת בית דין לא הייתה זו שבועת שקר.

מנסה הגמרא להוכיח שהולכים אחרי דעתו של הנשבע ולא אחרי דיבורו, ממה שנאמר בברייתא שכאשר השביע משה את ישראל על המצוות אמר להם, דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי.

ודנה הגמרא מדוע היה צריך לומר להם כך, הרי יכל לומר להם שיקיימו את מה שאמר האלוקים, וממילא מוכח משבועתם שהם נשבעים לקב"ה, וממה שבכל זאת אמר להם שהוא משביע אותם על דעת הקב"ה ועל דעתו מוכרח שלולי זאת היה אפשר לומר שהם יכוונו בדעתם על עבודת כוכבים, אפילו שזו לא המשמעות הפשוטה של דבריהם.

ודוחה הגמרא ואומרת שכיון שאף העבודת כוכבים נקראית אלוה, שנאמר "אלהי כסף ואלהי זהב לא תעשו איתכם", ולכן לא מוכח מדיבורם שהם נשבעים לקב"ה, ולכן היה צריך לומר להם שישבעו על דעתו, אבל בדבר שמהדיבור עצמו משמע אחרת מכוונתם הולכים אחרי הדיבור ולא אחרי כוונתם.

ושואלת הגמרא מדוע משה לא אמר לעמ"י קיימו את התורה. שאז אין לדיבורו משמעות אחרת חוץ מקיום מצוות התורה. ועונה הגמרא שאז היה במשמעות השבועה רק תורה אחת, והרי יש תורה שבכתב ותורה שבעל פה.

ושואלת הגמרא אם כך מדוע לא אמר להם משה קיימו את התורות, ועונה הגמרא שאז הייתה משמעות דבריו שתי תורות כגון תורת חטאת ותורת אשם.

ושואלת הגמרא מדוע משה לא השביע אותם קיימו כל התורה כולה, ועונה הגמרא שאז היה משמעות בדיבורו שכוונתו לעבודת כוכבים שנאמר עליה שהיא חמורה שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה.

ושואלת הגמרא מדוע לא השביע אותם משה שקיימו את המצווה, ועונה הגמרא שאז הייתה משמעות דבריו מצווה אחת, ועדיין שואלת הגמרא מדוע לא השביע אותם משה לקיים את המצוות ועונה הגמרא שאז היה משמע ב' מצוות

ועדיין שואלת הגמרא מדוע לא השביע אותם משה לקיים את כל המצוות כולם, ועונה הגמרא שאז הייתה גם משמעות לדיבורו שיקיימו את מצוות ציצית שנאמר עליה שהיא שקולה כנגד כל המצוות כולן.

ושואלת הגמרא מדוע לא השביע אותם משה שיקיימו שש מאות ושלוש עשרה מצות, ואומרת הגמרא שבאמת יכל לומר להם כך, אלא שרצה להשביע דווקא על דעתו ועל דעת הקב"ה, שהרי לכאורה עדיין קשה מדוע לא השביע אותם רק על דעתו ולא על דעת המקום, אלא שהסיבה שלא רצה שתהיה הפרה לשבועתם ולכן השביע אותם על דעתו ועל דעת המקום, כי שבועה שנשבעו על דעת רבים אין לה הפרה.

עמוד ב'

במשנה הובאה שבועת שוא, כגון אדם שנשבע אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. ומבינה הגמרא שכוונת המשנה אם לא ראיתי נחש עבה כקורת בית הבד, ותמנה הגמרא שהרי יש נחשים עבים כאלו שהרי היה מעשה בתקופת המלך שבור, שהיה נחש אחד שכדי להורגו האכילו אותו בשלושה עשר חבילות של תבן שהיו מלאות בפנים בגחלים.

וביאר שמואל שכוונת המשנה שהוא אומר שראה נחש שיש בו חריצים כקורת בית הבד, ותמנה הגמרא שהרי לכל הנחשים יש חריצים, ומבארת הגמרא שהוא נשבע שראה חריצים בגבו של הנחש, ולנחשים יש חריצים רק בגרונם ולא בגבם.

במשנה התבאר שאדם שנשבע שבועה שאוכל ככר זו, ואחר כך נשבע שבועה שלא אוכלנה, הראשונה היא שבועת ביטוי והשנייה שבועת שוא כי הוא נשבע לבטל את המצווה שחלה עליו לאכול את הכיכר מחמת שבועתו הראשונה. והוסיפה המשנה שלכן אם אכל את הכיכר עבר על שבועת שוא, ואם לא אכלה עבר על שבועת הביטוי שנשבע לאוכלה.

ושואלת הגמרא שהרי אם הוא לא אכל את הכיכר הוא עובר גם על שבועת ביטוי וגם על שבועת שוא, שהרי הוציא שבועת שוא במה שנשבע שלא לאוכלה אחרי שנשבע לאוכלה.

ואמר ר' ירמיה שבאמת צריך לשנות במשנה שאם לא אכלה חייב גם משום שבועת ביטוי, ובאמת חייב גם משום שבועת שוא.

משנה. שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים בקרובים וברחוקים, בכשרים ולהעיד ובפסולים, בפני בית דין ושלא בפני בית דין, מפי עצמו, וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד.

ושבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני בי"ד ושלא בפני בי"ד ומפי עצמו, וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור.

ובין שבועת ביטוי ובין שבועת שוא המושבע מפי אחרים חייב. ולכן אדם שאמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפלין היום, ואמר לו חבירו משביעך אני ואמר אמן הרי זה מושבע מפי אחרים וחייב.

גמרא. אמר שמואל שכל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה בפיו, ולכן אם השביעו אותו ואמר אמן חייב. והמקור לדברי שמואל הוא ממה שנאמר בשבועת סוטה "ואמרה האשה אמן אמן".

ואמר רב פפא בשם רבא שיש דיוק מהמשנה והברייטא כדברי שמואל, שנאמר במשנה ששבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים, ברחוקים ולא בקרובים, בכשרים ולא בפסולים, ולדעת רבי מאיר אם נשבע מפי עצמו השבועה נוהגת בין אם נשבע בפני בית דין ובין אם נשבע שלא בפני בי"ד, ומפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בבי"ד.

ובברייטא שנינו ששבועת העדות לדעת רבי מאיר אם אמר לעדים בואו והעידוני, ואמרו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות והוא אמר להם משביע אני עליכם ואמרו אמן, בין בפני בי"ד בין שלא בפני בית דין, בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפרו בהם חייבין.

וקשה לכאורה סתירה בדעת רבי מאיר שבמשנה מבואר שחייב מפי אחרים רק אם כפר בבית דין, ובברייטא התבאר שאף אם כפר מפי אחרים שלא בבית דין חייב.

ולכן מוכרח כפי שאמר שמואל, שבברייטא מדובר שאמר אמן והרי זה כאילו נשבע מעצמו, ובמשנה מדובר שלא ענה אמן, ולכן רק בבי"ד חייב, אבל שלא בבית דין פטור.

ואמר רבינא בשם רבא שאף מהמשנה שלנו מדוייק כך ממה שנאמר ששבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים וכו', מפי עצמו. והרי בהמשך המשנה התבאר זה וזה מושבע מפי אחרים חייב.

ולכן צריך לומר שכוונת המשנה שאם ענה אמן חייב אף במושבע מפי אחרים, ואם לא ענה אמן אינו חייב אלא מפי עצמו ולא מפי אחרים.

ושואלת הגמרא אם כך משמע מהמשניות עצמם מה חידש שמואל, ועונה הגמרא שזה גופא מה שבא שמואל ללמד את הדיוק מהמשניות.

הדרן עלך שבועות שתיים